

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Ružica Barać

**AUTOPORTRET KAO MOTIV – POTICAJ NA SATU LIKOVNE KULTURE U
RAZREDNOJ NASTAVI**

DIPLOMSKI RAD

Slavonski Brod, 2019.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

**AUTOPORTRET KAO MOTIV – POTICAJ NA SATU LIKOVNE KULTURE U
RAZREDNOJ NASTAVI**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Metodika Likovne kulture II

Mentor: izv. prof. dr. art. Goran Kujundžić

Student: Ružica Barać

Matični broj: 2726

Modul: A

Slavonski Brod

lipanj, 2019

Diplomski rad posvećujem najsnažnijoj i najplemenitijoj osobi koja me donijela na ovaj svijet, pružila mi bezuvjetnu ljubav i podršku. Sve što jesam i vjerujem da mogu biti dugujem svojoj majci. Hvala mama!

Zahvaljujem i svome mentoru izv. prof. dr. art. Goranu Kujundžiću koji je svojim stručnim savjetima i pomoći omogućio nastajanje ovoga diplomskoga rada.

SAŽETAK

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti u kojoj mjeri su učenici sposobni prikazati motiv autoportreta s obzirom na likovne tehnike te hoće li dob utjecati na karakter prikaza autoportreta. Istraživanje je provedeno u osnovnoj školi „Bogoslav Šulek“, područna škola Vranovci u prvom i trećem razredu. Istraživanje se temelji na dva održana nastavna sata Likovne kulture s temom autoportret. Razlika koja se pojavljuje na održanim satima je u likovnim tehnikama. Prvi sat je održan u likovnoj tehnici flomaster u prvome i trećem razredu, dok je na sljedećem satu održan u likovnoj tehnici tempera također u prvome i trećem razredu. Nakon objašnjenja pojmova portret i autoportret učenicima su podijeljene njihove fotografije na temelju kojih su stvarali svoje radove u tehnikama flomaster i tempera. Rezultati istraživanja će pokazati u kojoj mjeri likovna tehnika i dob utječu na uspješnost izrade učeničkog autoportreta. Istraživanje je uspješno provedeno i ispunilo je tražena očekivanja. Rezultati su pokazali kako su učenici sposobni nacrtati i naslikati autoportret.

Ključne riječi: motiv, autoportret, likovna tehnika, dob.

SUMMARY

The aim of this study was to investigate to what extent pupils are able to show self-portrait motifs with regard to art techniques and whether the age influences the character of self-portrayal. The research was conducted in elementary school "Bogoslav Šulek", Vranovci regional school, in the first and third grades. The research is based on two curriculum classes of the Arts Culture theme with self-portraits. The difference that occurs during the hours is in art techniques. The first hour was held in the marker pen art technique in the first and third classes, while the next hour was held in the art technique tempera also in the first and third grade. After explaining the concepts of portrait and self-portrayal students were given their photographs based on which they created their works in marker pen and tempera techniques. The results of the research will show the extent to which the art technique and age affect the success of self-portrait self-portrait. The research has been successfully carried out and fulfilled the expected expectations. The results have shown that students are able to draw and paint self-portraits.

Key words: motif, self- portrait, art technique, age.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	V
1. UVOD	7
2. LIKOVNA UMJETNOST	9
3. MOTIV	10
3.1. Svrha motiva	10
3.2. Vrste motiva	10
3.3. Tri izvora motiva u nastavnome procesu	11
3.3.1. Vizualno kao izvor motiva	11
3.3.2. Likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj.....	12
3.3.3. Ne-vizualno kao izvor motiva	12
4. PORTRET I AUTOPORTRET	13
4.1. Portret	13
4.2. Autoportret	13
5. DJEČJI LIKOVNI IZRAZ	14
5.1. Faza dječjeg realizma	14
5.2. Prikaz čovjeka	14
6. METODOLOGIJA PEDAGOŠKOG ISTRAŽIVANJA	16
6.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja	16
6.2. Varijable	16
6.3. Istraživačka metoda.....	17
6.4. Populacija i uzorak	17
6.5. Prikupljanje i analiza podataka.....	17
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	19
7.1. Analiza radova.....	19
7.1.1 Radovi prvog razreda	20
7.1.2. Radovi trećeg razreda.....	34
8. RASPRAVA.....	48
9. ZAKLJUČAK	50
10. LITERATURA.....	52

1. UVOD

Tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja stvorila sam posebnu ljubav prema nastavi Likovne kulture. Tu ljubav nastojala sam prenijeti učenicima tijekom stručno-pedagoških praksi te na satima javnih predavanja. „Likovna je umjetnost grana umjetnosti u kojoj se služi likovnim znacima da bi se izrazile ideje i emocije. Ona postoji u svim društvima. Likovna kultura stječe se usvajanjem likovnih vrijednosti tijekom odgojno-obrazovnog procesa“ (Herceg i sur., 2010: 13).

Za područje likovnosti u diplomskome radu odlučila sam se zbog bogatstva koje nudi i jer je neiscrpno vrelo za mnoga područja odgojno-obrazovnog procesa. Tema kojom će se baviti moj diplomski rad je utjecaj autoportreta kao motiva u nastavi Likovne kulture. Kao što dijete otkriva svijet oko sebe i sebe sama tako otkriva i ono što se pronalazi na papiru, planu ili prostoru. Važno je da djeca promatraju likovno-umjetnička djela jer time bogate svoje osobne spoznaje, proširuju svoje misli, osjećaje i ideje. Promatranjem umjetničkih djela i svijeta oko sebe djeca uočavaju razne motive koji mogu biti poticaj za njihov vlastiti likovni izraz.

Motiv je ono što slika, crtež i kip predstavljaju. Motivi mogu biti: portret (prikaz određene osobe), autoportret (prikaz samog umjetnika), grupni portret (prikaz više određenih osoba), akt (nago ljudsko tijelo), povijesni motiv, prikaz životinje itd. Kada govorimo o autoportretu možemo reći da je to svojevrsna likovna autobiografija stvorena likovnim elementima ili oblicima koja prikazuje umjetnika. Portret je prikaz određene osobe koji osim fizičkog izgleda osobe često krije i psihički oblik pojedinca.

Važnost istraživanja ove teme je u osvješćivanju učitelja da se udalje od uvriježenih motiva te da učenicima daju veći izazov u odabiru motiva koji je njima i dalje blizak. Djeca od rane dobi postaju svjesna sebe, svog izgleda te izgleda ljudi oko njih te žele to prenijeti na papir. Crtanjem samoga sebe dijete razvija percepciju svoga izgleda te vježba svoj vid za veliki broj detalja koji mu možda prije nisu bili značajni. Također učitelji tako mogu pratiti i učenikov likovni napredak kroz jedan motiv. Ovo istraživanje će provjeriti u kojoj mjeri su učenici u razrednoj nastavi sposobni prikazati autoportret te na koji način spol i dob učenika utječu na karakter prikaza autoportreta. Isto tako će provjeriti postoji li razlika u uspješnosti ostvarenja autoportreta s obzirom na likovnu tehniku.

Nažalost jedan od problema s kojima se likovna umjetnost susreće je nedostatak literature o pojedinim likovnim problemima i tematikama. Zbog toga postoji nedovoljan broj literature koja se bavi problemom ovog istraživanja i uspoređivanja različitih prikaza i izraza učeničkih autoportreta. Vjerujem kako je istraživanje ovakve tematike korisno za učitelje, ali ponajviše za učenike. Istraživanje je provedeno u osnovnoj školi „Bogoslav Šulek“, područna škola Vranovci, u prvom i trećem razredu te se temelji na održanim dvama nastavnim satima s temom autoportreta crtačkom tehnikom flomaster i slikarskom tehnikom tempera.

2. LIKOVNA UMJETNOST

„Likovne umjetnosti jesu umjetnosti oka ili vizuelne umjetnosti“ (Peić, 1979: 8). Likovna aktivnost postoji još od doba najraniji ljudskih zajednica i njezin je cilj oduvijek bio oplemeniti ljude duhovnim i humanim vrijednostima. „Likovna je umjetnost produkt estetske aktivnosti čovjeka kojom nastaje estetski oblikovan izraz (umjetničko djelo), odnosno to je aktivnost kojoj je cilj estetski vrijedne poruke u ostvarenim likovnim djelima prenositi na druge ljude“ (Herceg i sur., 2010: 13). Likovna umjetnost sastoji se od različitih likovnih područja: crtanja, slikanja, kiparstva, grafike, arhitekture, urbanizma, hortikulture, vizualnih komunikacija i dizajna.

„Svima likovnim umjetnostima temelj je crtež. On je prvi način kojim dijete započinje likovni govor. Njim je započela povijest umjetnosti čovječanstva. Njim su tisućljetne likovne kulture starog vijeka temeljile svoje likovne poglede na svijet“ (Peić, 1979: 8). Svako od tih područja i njihovih tehnika promatrač doživljava subjektivno te prima i doživljava estetske poruke na različite načine. Prema Herceg i suradnicima (2010: 14) subjektivnost likovnog djela proizlazi iz pojedinačnog i individualnog nastajanja likovnog djela jer se u njemu izražava osjetljivost i osobine stvaratelja. Likovni proces je uvijek kreativan, poseban i originalan. Svaki umjetnik u svoje djelo unosi svoju osobnu osjetljivost za izbor motiva i način oblikovanja.

Namjera većine autora likovnih djela je da se djelo promatraču svidi, stoga svatko od njih bira određene motive koji će kod promatrača pobuditi posebne osjećaje. „Povod za likovno oblikovanje može biti želja za estetskim prikazivanjem nekih irealnih ili realnih i konkretnih motiva, a takvo poticanje likovnog stvaralaštva, odnosno ostvareno rješenje naziva se motivom ili temom“ (Herceg i sur., 2010: 16).

3. MOTIV

3.1. Svrha motiva

Motiv je ono što slika, crtež, kip, zgrada predstavljaju. Zahvaljujući motivima razne slike i kipovi postali su vizualni dokumenti o životu. Izbor motiva ovisi o karakteru samog umjetnika kao i o epohi tijekom koje stvara, ali isto tako ovisi i o karakteru materijala. „... motiv je na slici u toku povijesti čovječanstva imao i likovnu ulogu. Slikarima i kiparima služio je kao povod da preko njega crtom, bojom i oblikom izraze svoj likovni osjećaj i karaktere svoje epohe“ (Peić, 1979: 183).

3.2. Vrste motiva

Sve što golim okom možemo vidjeti ili zamisliti u svojoj mašti može postati likovni motiv. Kada se odnosi na čovjeka, motiv može biti glava, portret (prikaz određenog ljudskog lika), autoportret (prikaz samog umjetnika), grupni portret (prikaz više konkretnih likova), karikatura, polufigura, figura (kostimirani ljudski lik), akt (nago ljudsko tijelo) i figuralna kompozicija (prikaz nekog događaja s više ljudskih figura). Ostale vrste motiva su žanr-scena (prikaz događaja iz svakodnevnog života), povijesni motiv, animalistički motiv (prikaz životinja), interijer (prikaz zatvorenog prostora s figurama ili bez njih), mrtva priroda (može biti definirana objektima koji se prikazuju npr. cvijeće, predmeti na kuhinjskom ili radnom stolu), krajobraz ili predio (definirani prema motivu: marina (motiv mora), gradski predio, veduta (panoramski prikaz većeg dijela naselja) itd.

Kod djece česti su neobični motivi iz mašte poput čudnog sna, neobičan cvijet, neobična životinja, strojevi iz budućnosti, izmišljeni gradovi ili likovi i sl. Prema Grgurić, Jakubin (1996: 194) motivi mogu biti iz djetetove okoline (prirodni i načinjeni oblici, prostor, pojave u prirodi, ljudi, životinje), drugih nastavnih predmeta (motivi iz književnih djela, motivi iz priča, bajki, basni, poezije i biblijskih tekstova), hrvatske povijesti i hrvatske kulturne narodne baštine (povijesni događaji, spomenici hrvatske kulture), narodnih običaja i događaja (blagdanski motivi, motivi društvenih i vjerskih događaja), likovni i kompozicijski

elementi također mogu biti motiv (crta, boja, ploha, površina, volumen i prostor) te sfere ne-vizualnog (emocije, osjeti, glazba i drugi auditivni poticaji, ostali ne-vizualni poticaji).

Svaki od tih motiva učenicima možemo prenijeti primjenom različitih metoda. U metodici likovne kulture postoji više podjela metoda te se tako neka znanja prenose verbalno, razgovarajući s djecom ili čitajući ulomak iz neke knjige; druga znanja stječu se promatranjem slika, promatranjem prirode, a treća znanja se pak stječu kroz igru i rad. Program rada u osnovnoj školi treba polaziti od poštivanja djetetovih razvojnih faza, stoga programe, postupke i zahtjeve treba uskladiti s mogućnostima djece. Sadržaji i metode trebaju biti primjereni i ne smiju biti ispod psihofizičkih sposobnosti svakog djeteta, nego težinu zadatka treba postaviti na stupanj iznad mogućnosti djeteta. Tada kod učenika pobuđujemo interes i psihički napor, a ne stvaramo osjećaj neuspjeha i frustriranosti.

3.3. Tri izvora motiva u nastavnome procesu

Svaki od triju izvora: vizualno kao poticaj, likovni i kompozicijski elementi kao poticaji, ne-vizualno kao poticaj zahtjevaju zaseban metodički pristup. "Likovne probleme povezujemo didaktičkim metodama i načinima rada, s pomoću kojih ih možemo najbolje pojasniti, produbiti interes, maštu, emocije i želju za likovnim izražavanjem i stvaranjem" (Grgurić, Jakubin, 1996: 112).

3.3.1. Vizualno kao izvor motiva

Motiv može biti sve što okružuje dijete. Određeni vizualni motiv treba likovno osvijestiti. Preko vizualnog motiva potrebno je učenike uvesti u likovni sadržaj. Ponekad treba ići i obrnutim putom, od likovnog sadržaja prema motivu. Ključna pitanja također treba predvidjeti kako bi djeca pomoću njih sama uočila elemente koji grade likovni sadržaj. Vizualno-likovne probleme najbolje će učiti metodom analitičkog promatranja na početku sata. S učenicima treba otkrivati vizualne i likovne vrijednosti koje će realizirati likovno-tehničkim sredstvima odnosno likovnom tehnikom i metodama građenja, variranja, kombiniranja i razlaganja. Na kraju nastavnog procesa analiziraju se i vrednuju gotova djela na temelju likovnih problema uočenih na početku nastavnog sata Likovne kulture.

3.3.2. Likovni i kompozicijski elementi kao motiv i poticaj

Na početku nastavnog procesa stvara se problemska situacija likovnim scenarijem (stvaralačkom igrom, likovnim i kompozicijskim elementima, kreativnom likovnom pričom, pokretom, glazbom, filmom itd.), ovisno o učiteljevoj kreativnosti. Učenici svoje ideje realiziraju likovnim tehnikama i metodama. Nakon završenog likovnog procesa na likovnim radovima osvještavaju likovne probleme koji su prethodno bili potaknuti likovnim scenarijem. Ovdje se primjenjuje obrnuti proces od uobičajenog – likovni se problemi osvještavaju na kraju na kraju sata Likovne kulture. Učenici tijekom razgovora s učiteljem i međusobno otkrivaju zakonitosti likovnog jezika.

3.3.3. Ne-vizualno kao izvor motiva

Kada se ne-vizualno koristi kao izvor motiva tada učitelj na učenikove emocije može djelovati glazbom, pjesmom, tekstom, pričom ili može pustiti učenike da se slobodno izraze bez učiteljevih sugerirajućih likovnih rješenja. Kako bi izraz bio slobodan, na učenike ne treba djelovati dok rade. Učenici slobodno biraju likovne i kompozicijske elemente te likovno-tehnička sredstva kako bi što slobodnije izrazili doživljno. Na kraju učenik kroz razgovor može reći nešto o emocijama i načinima likovnog izraza što je probudilo ne-vizualno kao poticaj.

4. PORTRET I AUTOPORTRET

4.1. Portret

„U toku povijesti umjetnosti čovjek je bio ne samo jedan od najranijih nego i jedan od najglavnijih likovnih motiva uopće“ (Peić, 1979: 184). Prema Peiću (1979: 184) ljudska glava pruža bogatu mogućnost razvijanja likovnog teksta zasnovanog na crti, boji i volumenu. Među crtačima, slikarima, grafičarima, kiparima postoji posebna vrsta umjetnika koji ne koriste samo crte, boje i oblike glave već preko tih likovnih elemenata žele prikazati fizičku i duševnu karakteristiku osobe koja im je model. Te slikare nazivamo portretistima a njihov motiv portret. Portretist osim fizičkog oblika svog modela donosi i njeg psihički oblik.

„Portretist je specijalan, psihološki nadaren crtač, slikar, grafičar ili kipar koji likovnim sredstvima: crtom, bojom i oblikom umije pronaći u licu i tijelu čovjekovu onu vizuelnu originalnost kojom se jedna ličnost razlikuje od drugih“ (Peić, 1979: 186). Prema pristupu modelu razlikujemo tri vrste portreta. Prvi, idealni: kada slikar ili kipar zanemare na glavi neproporcionalno, a istaknu proporcionalno. Drugi, naturalistički: kada na glavi zanemare proporcionalno, a istaknu neproporcionalno. Treći, realni: kada nađu dijalektičku vezu između idealnog i naturalističkog. Portret možemo podijeliti i s obzirom na odnos sa slikarom te on može biti intiman (velikani koji su željeli biti prikazani kao obični ljudi) i reprezentativan (portret vlastodržca odnosno reprezentacija njegove vlasti).

4.2. Autoportret

„Autoportret je likovna autobiografija, vlastiti portret samog umjetnika, umjesto riječima, stvoren crtama i bojama (slikarski autoportret) ili oblicima (kiparski autoportret) (Peić, 1979: 188). Autoportretom umjetnik ne prikazuje samo svoj fizički izgled lica nego i svoju psihi. Gledajući autoportret umjetnika zapravo gledamo umjetnika onako kako on sebe sam vidi. Poneki umjetnici kroz autoportret žele prikazati svoj stav prema životu, vlasti, umjetnosti. Povijest umjetnosti nam govori kako se običaj prikazivanja sebe sama javio vrlo kasno, tek u baroku umjetnici su dobili potpunu slobodu stvaranja autoportreta.

5. DJEČJI LIKOVNI IZRAZ

5.1. Faza dječjeg realizma

Obilježja dječjeg izraza su: spontanost, ekspresija, skladnost, ritmičnost te se očituju u sjedinjavanju realnog i fantastičnog. Za fazu dječjeg realizma, koja traje od 4 do 10 godine života, karakteristično je da se okolina reprezentira dok se psihomotorika stavlja u službu tog cilja. Ova faza dijeli se na ranu fazu dječjeg realizma i kasniju odnosno fazu intelektualnog realizma. Rana faza dječjeg realizma traje od 4 do 6 godine i to je faza sheme ili neuspjela realizma. „Okolina je prezentirana, ali s egocentričkog, osobnog stajališta, s izrazitim emocijskim elementima i detaljima. Uz nezrelost motoričkog i spoznajno-iskustvenog aspekta, sve to daje djetetovu crtežu obilježje osobnog, neobjektivnog i sa stajališta preslikavanja – „neuspjelog“, „nezrelog“ djela (Grgurić, Jakubin, 1996: 31). U fazi intelektualnog realizma, od 6 do 11 godine, dijete idalje prikazuje okolinu, bogatstvo sadržaja mu je znano kao i spoznaje, informacije, mnoštvo predmeta i njihovih obilježja (dijete ima znanje o predmetima, ne samo viđenje predmeta). „U ljudskom liku pojavljuje se profil, polagano i pokret te sve veća vizualna objektivnost u prikazu „životnih sadržaja“. Iskazane emocije su bogatije i raznovrsnije, a sposobnost rada likovno-tehničkim sredstvima je veća, pa se i njihova primjena proširuje (Grgurić, Jakubin, 1996: 57).

5.2. Prikaz čovjeka

Djeca u dobi od 5 do 6 godina te starija djeca u toj dobi obično otkrivaju da se oblik može promatrati s više različitih strana. Kada je riječ o čovjeku, odnosno njegovu licu ono se vidno razlikuje ako ga se gleda sprijeda i sa strane, ponajviše jer se u prvom slučaju vide oba oka, dok u drugom samo jedno oko. Ukoliko je oko prikazano okruglog oblika i bez drugih podataka znači da je dijete taj dio lica zamislilo iz profila. U profilu je također jasno vidljiv i nos kojeg djeca prikazuju na različite načine najčešće koristeći sheme. Djeca ponekad i profil osobe naznačuju i crtanjem kose samo na jednoj stani, dok se na drugima vidi sprijeda. U prikazu različitih spolova učenici najčešće te razlike prikazuju dužinom kose, ali i detaljima poput vrpce u kosi ili uzorcima odjeće. Osim iz profila, učenici osobe prikazuju i s leđa što najčešće naznačuje glava u potpunosti prekrivena kosom. Neki učenici pokazuju sklonost i

sposobnost za crtanje sitnog oblika, minijatura. U sitne oblike glave učenik ucrtava nos, usta i oko. „Za crtanje tako minijaturnih oblika potreban je vrlo oštar vid i sposobnost izrazite kontrole ruke pa je to, zajedno s očito dobro razvijenom sposobnošću zamišljanja i predočavanja, rjeđa i specifična pojava među djecom koju ne treba ometati nego omogućiti da se prirodno razvija (Belamarić, 1987: 78).

Prema Belamarić (1987: 82) u ranijoj dobi sva djeca crtaju sva lica na isti način te ona imaju oči, nos i usta. U ovoj dobi djeca opažaju oblik, vrstu i boju kose. U očima se pojavljuju šarenice i zjenice, usta mogu biti prikazana kao otvorena, zatvorena, nasmiješena, sa ili bez zuba. Crtaju naočale, brkove, nakit ukoliko netko ima. Ako njihovu pažnju usmjerimo na lice, dodat će obraze, čelo, bradu, detalje poput bora na čelu, madež pored nosa i bubuljice na bradi. Oči prikazuje kao krug razdijeljen na dva malo razdvojena kapka sa šarenicom, dok je nos naznačen krugom.

Originalni način viđenja ljudskog lika najčešće pronalazimo kod najmlađe djece. Taj način ne traje dugo jer već pri prvim krugovima koji njima imaju posebno značenje, nađe se odrasla osoba koja smatra kako je vrijeme djetetu pokazati kako se crta čovjek. Ta „dobra namjera“ uništava djetetove perceptivne i misaone sposobnosti te dijete gubi sposobnost vlastitog likovnog izražavanja. Najčešći primjeri podučavanja djece su glave sa nasmiješenim ustima, tijela oblika slova X, nos u obliku dviju rupica ili oblika slova U. „Svojim vanjskim, biofiziološkim očima djeca mogu vidjeti izvanredno dobro i oštro. Stoga miješanje u viđenja i shvaćanja djece uvijek ima negativne posljedice i ometa njihov razvoj (Belamarić, 1987: 86).

6. METODOLOGIJA PEDAGOŠKOG ISTRAŽIVANJA

6.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti u kojoj mjeri su učenici u razrednoj nastavi sposobni prikazati autoportret te na koji način likovna tehnika i dob učenika utječu na karakter prikaza autoportreta.

Postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Hoće li postojati razlika u uspješnosti ostvarenja autoportreta s obzirom na dob učenika?
2. Hoće li postojati razlika u prikazu autoportreta s obzirom na crtački ili koloristički pristup likovnom izrazu?
3. Hoće li učenici koristiti šablonski prikaz lika prilikom stvaranja autoportreta?
4. U kojoj mjeri će učenici uspješno ostvariti određene elemente sličnosti između promatrane fotografije i svog likovnog rada?
5. Primjećuju li učenici razliku između autoportreta i portreta, odnosno stvaraju li svoj rad na temelju promatrane fotografije ili se oslanjaju na zamišljanje?

6.2. Variable

Nezavisne: dob učenika, likovna tehnika.

Zavisne: uspješnost ostvarenja autoportreta.

6.3. Istraživačka metoda

Istraživačka metoda je kvalitativna analiza učeničkih likovnih radova. Radovi su analizirani kako bih uvidjela u kojoj mjeri su učenici bili uspješni u izradi svojih autoportreta te sam htjela uvidjeti u kojoj tehnici su učenici uspješniji te utječu li dob na ostvarenje njihovog zadatka.

6.4. Populacija i uzorak

Istraživanje je provedeno tijekom dva nastavna sata Likovne kulture u prvome i trećem razredu u osnovnoj školi „Bogoslav Šulek“, područna škola Vranovci. Uzorak čine učenici prvog razreda, njih 14 te učenici trećeg razreda, njih 14, odnosno 28 učenika.

6.5. Prikupljanje i analiza podataka

Nakon izrađenih suglasnosti roditelja, prvo sam zatražila kod ravnateljice OŠ „Bogoslav Šulek“ suglasnost za provođenje istraživanja te sam isto učinila i s učiteljicama u čijim sam razredima planirala provesti istraživanje. Ravnateljici sam kao i učiteljicama objasnila cilj i svrhu svoga istraživanja.

Nakon odobrenja obiju strana, podijelila sam učenicima prvog i trećeg razreda obrasce za suglasnost roditelja u kojima sam ih upoznala sa temom mog diplomskog rada, načinom provedbe istraživanja te sam od njih zatražila dopuštenje za fotografije učenika i korištenje njihovih likovnih radova. Također sam im naglasila kako će imena učenika ostati anonimna te će fotografije po završetku istraživanja biti vraćene učenicima te će se jedino moći pronaći u mom diplomskom radu. Nakon prikupljenih potpisanih suglasnosti roditelja s učiteljicama sam dogovorila datume za provedbu nastavnih sati Likovne kulture. Prva tehnika kojom su učenici radili bila je crtačka tehnika flomaster. Sat je najprije održan u prvome razredu, zatim u trećem razredu. Sljedećeg dana učenici su autoportret radili u slikarskoj tehnici tempera. Sat je najprije održan u trećem razredu, a zatim u prvome razredu. Učenici su na oba sata prvotno promatrali reprodukcije umjetničkih djela Vincenta van Gogha „Autoportret“ 1888. i

Leonarda da Vincija „Mona Lisa“ 1503. kako bi lakše uočili i osvijestili razliku između portreta i autoportreta. Zatim su dobili svoje fotografije te su na temelju promatranja fotografija započeli s radovima.

Sati su održani tijekom stručno-pedagoške prakse te su radovi prikupljeni po završetku nastavnih sati, a njihove analize završene su u svibnju 2019. godine.

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Kroz ovo istraživanje pokušala sam utvrditi u kojoj mjeri će učenici uspješno izraditi autoportret te hoće li dob i razlika u tehnikama imati utjecaja na njihovo ostvarenje.

7.1. Analiza radova

Istraživanje se odnosi na analizu radova djece prvog razreda osnovne škole. Sva djeca su približno iste kronološke dobi. Prva likovna tehnika kojom su crtali je flomaster, a druga likovna tehnika je tempera kojom su slikali svoje autoportrete. Svaki učenik je na svome radnome mjestu imao svoju fotografiju koja mu je bila motiv. Sveukupno je sudjelovalo 14 učenika prvoga razreda i 14 učenika trećega razreda te je nastalo 56 radova, u prvome razredu 14 crteža i 14 slika, te u trećem razredu 14 crteža i 14 slika. U analizu su uzeti svi radovi kako bi se što jasnije uvidjele razlike i sličnosti te su analizirani prema istraživačkim pitanjima. Prvo su analizirani radovi prvoga razreda na temelju likovnih tehnika, sličnosti i razlika u izrazu te prema istraživačkim pitanjima. Zatim su na isti način analizirani radovi trećega razreda.

7.1.1 Radovi prvog razreda

Fotografija 1

Crtež 1

Slika 1

Promatrajući oba rada uočavamo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Na crtežu učenica je nacrtala cijeli gornji dio svoga tijela iako on nije vidljiv na fotografiji. Tijelo je prikazala vrlo usko i izduženo te je u području vrata nacrtala kosu koja nije vidljiva na istom mjestu na fotografiji. Na slici učenica je prikazala svoju glavu i dio ramena te je na jednak način ponovno prikazala kosu kao i na crtežu. Sljedeće razlike prisutne su u prikazu detalja lica. Na crtežu učenica je nacrtala oči, trepavice, nos kao točku stoga tu primjećujemo upotrebu šablone, te usta u blagom poluosmijehu. Na slici jedini detalji koje uočavamo su oči sa trepavicama te usta prikazana kao i na crtežu. Šablonski prikaz očiju prisutan je na oba rada. Unatoč razlikama među radovima, učenica je ostvarila i određene sličnosti koje su vidljive u odabiru boja kao što su smeđa boja kose, crna boja majice, crvena boja usana, te je na jednak način prikazala kosu na oba rada. Također na oba rada su lice i vrat obojeni bojama koje pokušavaju dočarati boju kože. Kada gledamo sličnost između radova i promatrane fotografije neprimjećujemo veliku sličnost. Učenica je kosu nacrtala/naslikala drugačije nego što je prikazano na fotografiji, kosa je kraća, prikazana je kvadratično te obrubljuje cijelo lice. Također na oba rada nije prikazano čelo, dok su detalji poput obrva i nosa prikazani samo na crtežu. Jedine sličnosti između promatrane fotografije i radova su u odabiru boja koje odgovaraju bojama na fotografiji te prikaz blagog osmijeha. Prema navedenom smatram kako su oba rada podjednako uspješna, odnosno neuspješna jer se učenica nije previše oslanjala na promatranje fotografije već se prepuštala zamišljanju što je vidljivo na radovima.

Fotografija 2

Crtež 2

Slika 2

Promatrajući oba rada uočavamo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Radovi se u potpunosti razlikuju. Učenik je na crtežu u prikazu majice koristio više različitih boja (ružičastu, crnu, crvenu, zelenu, narančastu, žutu) dok je na slici majica prikazna crnom bojom kakva je i na fotografiji. Oblik glave na crtežu je oblika slova U dok je na crtežu glava prikazana u potpunosti okruglo i sitno spram tijela. Na crtežu primjećujemo učenikov pokušaj da nacrtava vratnik majice koji je velik naspram vratu te čini vrat vrlo sitnim u odnosu na glavu. Kada promatramo isti prikaz na slici primjećujemo da je vrat obojen crnom temperom te je prikazan usko i dugačko. Promatrajući detalje lica na crtežu uočavamo uši koje su nacrtane skladno i donekle proporcionalne spram veličine glave, učenik je nacrtao kosu, oči sa zjenicama, nos koji je prikazan šablonski kao zakrivljena crta (oblik slova d) i usta koja su također nacrtana šablonski kao crta zakrivljena u oblik slova U te podsjeća na osmijeh. Gledajući sliku zamjećujemo slične detalje, uši koje su ovaj puta predimenzionirane, oči koje su prikazane kao dva kruga bez zjenica, nos i usta su prikazna šablonski kao i na crtežu. Na oba rada primjećujemo izostanak obrva i trepavica na licu. Promatrajući radove i fotografiju vidljivo je da učenik nije ostvario sličnost između zadanoga. Učenik se potrudio dio detalja prikazati kao što je na fotografiji, primjerice plave oči koje su prikazane na crtežu, ali ne i na slici. Boja kose na crtežu je prikazna svijetlosmeđim flomasterom dok je na slici prikazana tamnijom nijansom smeđe tempere. Učenik je psihološki prikazao osmijeh na oba rada pri čemu vidimo prisutnost korištenja šablona u prikazu ljudskog lika, jer osmijeh nije prisutan na fotografiji. Učenik se većinom oslanjao na zamišljanje i subjektivno viđenje sebe, dok je promatranje fotografije svedeno na minimum. Crtež je uspješniji zbog više izraženih detalja.

Fotografija 3

Crtež 3

Slika 3

Promatrajući oba rada ne primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenik je na oba rada jednako prikazao okrugli oblik glave, predimenzionirane okrugle oči, nos i usta prikazana šablonski jednako (usta prikazana kao osmijeh i nos kao kut), uši su na oba rada prikazane jednako i predimezionirano te je učenik na oba rada pokušao prikazati izgled uške, boja majice je prikazna na oba rada zelenom bojom, ali različitih nijasi zbog nedostatka svijetlozelene tempere. Također, učenik je pažnju posvetio što zornijem prikazu boje i izgleda svoje kose te je prikaz kose jednak na oba rada. Kada promatramo radove i fotografiju uočavamo sličnosti. Možemo primjetiti kako je na crtežu učenik pokušao ostvariti uzorak na majici kao sa fotografije, no isto izostaje sa slike. Učenik je svoje oči obojio zelenom bojom u skladu sa svojom bojom očiju i pokušao je crnim linijama dočarati kapke. Također je odabrao žuti flomaster te žutu temperu kako bi što vjernije prikazao svoju boju kose. Na oba rada prisutan je veliki osmijeh koji nije toliko velik na fotografiji, već djeluje više kao smješak. Učenik je na oba rada koristio crnu boju (flomaster i temperu) kako bi stvorio obrise linije. Smatram kako je učenik uspješno izvršio oba zadatka i bio podjednako uspješan u obje tehnike. Vidimo da su detalji na fotografiji i slici jednaki te je posebno zapanjujuća njegova moć zapažanja i oslanjanja na promatranje fotografije što je posebno vidljivo u prikazu ušiju odnosno uške i uzorka na majici kako je gore navedeno.

Fotografija 4

Crtež 4

Slika 4

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Na crtežu primjećujemo kako je učenica kosu nacrtala kraćom te nije obojila sav prostor kojeg kosa prekriva već ju je prikazala kao dva pramena, dok je na slici kosa prikazana tamnijom bojom, bez šiški te puno dužom nego što doista jest. Kada gledamo detalje lica uočavamo više detalja na crtežu nego na slici. Učenica je na crtežu nacrtala trepavice, oči sa zjenicama te ih je obojila bojom koja odgovara boji njezinih očiju, nos je prikazan šablonski kao slovo U sa dvije točkice koje predstavljaju nosnice te usta prikazna u blagom osmijehu koji nije prisutan na fotografiji. Također na crtežu učenica je nacrtala i naušnice koje je smjestila na pramenove kose. Na slici nije prisutno toliko detalja. Učenica je oči naslikala kao smeđe krugove te nema trepavica, nos je prikazan šablonski (kao kut) te su usta naslikana jednim potezom kista, nema naslikanih naušnica. Učenica je na oba rada jednako prikazala boju majice (ružičasta), no na slici je istom bojom obojila i vrat dok na crtežu to nije učinila, već je vrat obojila žutim flomasterom da djeluje kao koža. Promatrajući radove i fotografiju možemo vidjeti kako postoje određene sličnosti u vidu jednake boje majice na radovima i fotografiji, jednaka boja kose i očiju. Međutim učenica je ostvarila veću sličnost između crteža i fotografije jer joj je tehnika flomaster bolje odgovarala što vidimo po detaljima koje je nacrtala na crtežu, a kojih nema na slici.

Fotografija 5

Crtež 5

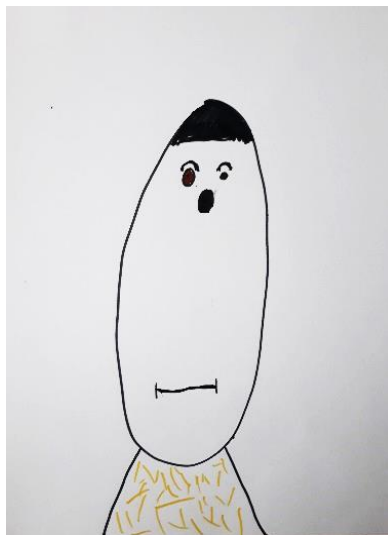

Slika 5

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike između crtačkog i kolorističkog pristupa. Učenik je na crtežu svoj vrat prikazao dužim nego li je on na fotografiji, dok na slici vrata nema. Oblik glave između oba rada se razlikuje, na crtežu je glava više okrugla dok je na slici prikazana izduženo. Razlike vidimo i u prikazu usana. Na crtežu su prikazane šablonski ali se potrudio da sliče što više onima na fotografiji, što ne možemo reći za sliku gdje su usta prikazana kao da su otvorena i djeluju nespretno naslikana. Učenik je dobro zapazio sitne detalje poput nabora kod očiju te ih je prikazao na crtežu kao i obrve, također potrudio se kod crtanja nosa te je nacrtao i nosnice. Na crtačkom radu možemo uočiti u donjem desnom kutu kod ovratnika majice dio učenikove potkošulje koja je prikazna upravo kako je vidljiva na fotografiji, dok učenik na slikarskom radu nije naslikao taj detalj. Kod slikarskog rada uočavamo obrise nosa koje je pokušao postići različitim nijansama boje. Razlike između radova uočavamo i u prikazu kose. Na crtežu kosa je prikazana kombiniranjem smeđeg i narančastog flomastera kako bi postigao svjetliju boju kose dok je na radu kombinacija žute i smeđe tempere gdje je smeđa tempera iskorištena u par poteza. Promatrajući radove i fotografiju uočavamo sličnosti u dosljednosti odabira boja (žuta koža, zelena majica, crvena usta). Promatrajući oba rada smatram kako je crtež uspješniji nego slika. Iako se učenik jako potrudio prilikom slikanja njegov crtež sadrži puno veći broj detalja (gore navedenih) koje pronalazimo i na fotografiji. Po tome zaključujemo kako je učenik detaljno promatrao danu fotografiju te da mu je tehnika flomaster odgovarala bolje nego tempera.

Fotografija 6

Crtež 6

Slika 6

Promatrajući oba rada primjećujemo velike razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenik je na crtačkom radu dosta predimenzionirano nacrtao glavu te je raspored organa po licu asimetrično raspoređen. Oči, obrve i nos koji je prikazan kao točka su nacrtani odmah ispod kose dok su usta nacrtana pri dnu glave. Također učenik na crtačkom radu nije nacrtao uši, vrat te je gornji dio ramena prikazan vrlo smanjeno u odnosu na glavu. Učenik je uspješniji bio u slikarskom radu gdje je naslikao vrat i obrub majice (prikazan crnom temperom). Crnom temperom je naslikao nos, oči i usta koji su ovaj put simetričnije prikazani. Također na slikarskom radu učenik je naslikao svoje uši, za razliku od crtačkog kako je navedeno. Učenik je na oba rada usta prikazao na isti način bez obzira na tehniku. U prikazu odjeće učenik je ponovno bio uspješniji u slikarskom radu dok je na crtežu nacrtao žute crte kojih nema na majici sa fotografije. Učenik je prilikom crtanja odbijao upute za rad, oslanjao se na zamišljanje i ignorirao je danu fotografiju, smatrao je kako on ne zna i ne može ostvariti traženi zadatak te je svoj crtež završio vrlo brzo te ga predao. No u slikanju vidimo pomak. Učeniku je više odgovarala slikarska tehnika tempere te je taj rad uspješniji i ostvaruje veću sličnost sa fotografijom.

Fotografija 7

Crtež 7

Slika 7

Promatrajući oba rada zamjećujemo pojedine razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Ipak primjećujemo kako je učenica zadržala sličnost između oba rada. Na crtežu je oblik glave izduženiji i vrat duži dok je na slici lice više okruglo, a vrat deblji i kraći. Razlika je vidljiva u usnama, na slici su one obojane crvenom temperom dok su na crtežu žute boje jer je učenica htjela zadržati boju usana jednake boje kože te je iskoristila šablonu za prikaz usana. Razlika je primjetna u načinu prikaza nosa te izostanak obrva na slikarskom radu. Učenica je ostvarila sličnosti između radova i promatrane fotografije. Na crtežu možemo vidjeti kako je učenica nacrtala i blage podočnjake koji su vidljivi na fotografiji, pokušala je što bolje nacrtati oblik usta kao sa fotografije. Izgled kose detaljno je nacrtala obraćajući pozornost na položaj šiški kako bi njihov prikaz na radovima bio što sličniji promatranoj fotografiji, obratila je pozornost na boju majice koju je pokušala prikazati sivim flomasterom. Nadalje učeničinu dosljednost pri stvaranju oba rada vidimo i u prikazu uha koji se djelomično vidi ispod pramena kose, no učenica ga je jasno uočila kao detalj te prikazala to na oba rada. Kada promatramo sliku i fotografiju također uočavamo sličnosti. Učenica je boju kose naslikala kao na fotografiji jedino što nije u potpunosti ispunila sav prostor koji kosa pokriva (područje vrata) no ostala je dosljedna boji majice, boji svojih očiju. Oba rada su zadovoljila tražene kriterije, a to je da budu što dosljedniji u prikazu svog autoportreta. Iako su oba rada dobra, malu prednost ipak ima crtež zbog lakšeg načina izražavanja svih detalja koje je učenica uočila promatrajući fotografiju. Učenica je sama priznala kako joj je tehnika flomaster bila lakša jer je lakše mogla istaknuti linije oko očiju, podočnjake i ostale detalje uočene na fotografiji.

Fotografija 8

Crtež 8

Slika 8

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Prve razlike vidljive su u prikazu kose na oba rada, na crtežu je kosa prikazana svijetlosmeđim flomasterom i nacrtana je šablonski (scoliki početak kose) te je duža za razliku od slike gdje je kosa kraća i naslikana je tamnom temperom te nema srolikog početka tjemeni. Sljedeće razlike vidimo u prikazu naočala koje su na slici naslikane debelo jer učenica nije htjela koristiti tanji kist. Ostali detalji lica obrve, trepavice, nos, usta prikazani su na crtežu dok na slici nema obrva, trepavica i usta su naslikana jednim potezom kista te su drugačije boje nego na crtežu (crvena temepra). Osim šablonskog prikaza kose učenica je iskoristila i šablonu srca koje je nacrtala na crtežu, a kojeg nema niti na slici niti na fotografiji. Učenica je sličnosti između radova zadržala u odabiru prikaza svog tijela, odnosno trupa kojeg je prikazala na oba rada iako on nije vidljiv na fotografiji. Iz toga je proizašao i detalj lančića koji se na oba rada vidi u cijelosti dok je na fotografiji vidljiv djelomično. Učenica je ostvarila sličnosti između fotografije i radova u vidu detalja kao što su plava boja očiju, ljubičasta boja naočala, smeđa boja kose iako različite nijanse, siva boja majice te lančić koji se djelomično vidi na fotografiji. Učenica se djelomično oslanjala na promatranu fotografiju što je vidljivo u dijelu detalja prikazanih na fotografiji, ali se nije oslanjala u vidu da na radovima trebaju biti centrirano prikazani samo glava i dio ramena. Učenica je tijekom provedbe obje tehnike promatrala zadanu fotografiju, no po gore navedenim detaljima vidljivo je da se oslanjala i na zamišljanje te prikazivanje željenih detalja koji nisu prisutni na fotografiji. Nakon promotrena oba rada učenica je bolji prikaz autoportreta ostvarila u crtačkom radu zbog veće dosljednosti.

Fotografija 9

Crtež 9

Slika 9

Promatrajući oba rada uočavamo velike razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Vidljivo je kako su radovi međusobno u potpunosti različiti te nije ostvarena sličnost između radova i promatrane fotografije. Učenik je na crtačkom radu predimenzionirao glavu te nema vrata, dio ramenog pojasa je manje vidljiv dok je na slikarskom radu dio ramena više vidljiv, vrat ponovno izostaje i glava je prikazana manjom u usporedbi s crtežom. Također učenik je drugačijim bojama prikazao boju kose, na crtežu je koristio crni flomaster, a na slici smeđu temperu. Učenik je glave prikazao potpuno drugačijim oblicima. Na crtežu je glava četvrtasta dok je na slici glava više okruglasta. Također prikaz kose je na oba rada različit, na crtežu je kosa usmjerena prema gore dok na slici ide oko glave. Oči su na crtežu nacrtane elipsasto i nakošene su dok su na slici prikazane istim oblikom ali veće. Učenik je nos na crtežu pokušao nacrtati što vjernije nosu sa fotografije dok je na slici nos prikazao kao crnu mrlju načinjenu jednim potezom kista. Sličnost je ostvario u boji očiju i djelomično u boji majice (htio je naći odgovarajuću nijansu zelene no nije uspio). Učenik je zamjetio da je lijevo uho na fotografiji vidljivo, a desno manje vidljivo te je pokušao isto postići i na svojim radovima te je na crtežu prikazao i izgled uške. Također ostao je dosljedan jednakom načinu prikaza usana na oba rada, usne djeluju veliko i debelo spram ostatka lica. Promatrajući oba rada i uspoređujući ih sa fotografijom teško je reći koji je rad uspješniji jer su oba rada više temeljena na zamišljanju nego na promatranju fotografije.

Fotografija 10

Crtež 10

Slika 10

Promarajući oba rada primjećujemo velike razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenik je na oba rada glavu prikazao drugačije. Na crtežu glava je prikazna ovalno i veće dok je na slici okrugla i manja. Razlike su primjetne i u prikazu očiju koje su na crtežu prikazane sitno i usko, a na slici predimenzionirane i nejednake veličine te nalikuju na velike smeđe mrlje. Na crtežu su usta prikazna vrlo usko i vrlo nisko od očiju i nosa dok su na slici nejasnog izgleda jer djeluju poput mrlje. Učenik je na crtežu uši prikazao vrlo visoko na glavi (u području čela) dok su na slici uši prikazane predimenzionirano i okruglo te je izostavio prikaz obrva. Razlika je i u prikazu kose na oba rada. Na crtežu je kosa oskudno prikazana ravnim crnim crtama dok je na crtežu prikazao kosu gušćom i oko glave koristeći smeđu temperu. Uočavamo kako na slici nije naslikao obrve i nos, dok je nos na crtežu nacrtan drugačije od svih ostalih učenika koji su većinom koristili šablone za prikaz nosa. Sličnost između radova i fotografije nije primjetna. Učenik se nije oslanjao na promatranje fotografije već je radove stvarao na temelju subjektivnog zamišljanja sebe samoga. Stoga je teško reći koji je od ova dva rada uspješniji. Možda možemo reći kako je crtež uspješniji zbog većeg broja detalja prikazanih na licu dok slika djeluje više kao rastapanje oblika.

Fotografija 11

Crtež 11

Slika 11

Promatrajući oba rada primjećujemo veliku sličnost u crtačkom i kolorističkom pristupu. Kosa na oba rada prikazana je crnom bojom (flomaster i tempera) vrlo sličnog oblika na oba rada te istaknutim šiškama, iako na crtežu djeluje sivo jer je učenikov flomaster bio istrošen. Oči je prikazao jednako na oba rada, smeđe su boje, a na crtežu je istaknu i trepavice. Na oba rada primjećujemo obrve koje su na slici prikazane deblje, a na crtežu tanje. Iako je koristio različite tehnike učenik je nos uspio prikazati na oba rada jednako. Prilikom prikazivanja usta na oba rada učenik je kružnim oblicima pokušao prikazati svoju bradu te igru svjetla i sjene prisutne na fotografiji u području brade. Sličnost je zadržao i u prikazu odjeće koja je na oba rada prikazana sivom bojom (flomaster i tempera) te za razliku od pojedinaca nije obojio dio vrata sivom bojom ni na jednom radu već je jasno naglasio ovratnik majice. Kada pogledamo ove radove u usporedbi sa fotografijom svakako je vidljiva sličnost. Valja napomenuti kako je ovaj učenik bio vrlo rezerviran i uplašen tijekom rada, stalno sumnjajući u kvalitetu svoga rada, a na kraju je ostvario jako dobre rezultate u oba rada. Zbog velikog truda kojeg je učenik uložio u ove radove, smatram kako su oba rada vrlo uspješna jer je učenik zadatak shvatio savjesno, obraćao je pozornost na danu fotografiju i trudio se što vjernije stvoriti autoportret na temelju promatrane fotografije.

Fotografija 12

Crtež 12

Slika 12

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Kada promatramo crtež uočavamo mnogo sitnih detalja poput kapilara u očima, nosnica na nosu, izgled uške uha, pokušaj što vjernije prikazati oblika usana. Ti detalji nisu primjetni na slici gdje je učenik oči prikazao kao dva smeđa kruga, nos kao crnu točku, a usta je naslikao kružno crnom temperom te djeluje kao da su usta otvorena iako nisu. Na oba rada učenik je oči prikazao jednakom bojom (smeđom) i crnu kosu donekle sličnog izgleda na oba rada. Na crtežu uočavamo da je vrat nešto duži nego na slici te da su boje majica na radovima različite (na crtežu je majica sive boje, a na slici crne boje, dok je na fotografiji majica tamnoplave boje). Promatrajući radove i danu fotografiju učenik je uspješniji bio u crtačkom radu. Tehnika flomastera mu je više odgovarala te je flomasterima uspio prikazati razne detalje koje je uočio na fotografiji (gore navedeno).

Fotografija 13

Crtež 13

Slika 13

Promatrajući oba rada primjećujemo djelomične razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Na crtežu autoportret je nacrtan manjim dok je u slikarskom radu autoportret proširila preko većine papira. Učenica je ostala dosljedna boji majice na oba rada. Oblik glave na crtežu je izdužen, pomalo ovalan te su usta udaljena od nosa i očiju više nego što bi trebalo. Također dužina i boja kose se razlikuju na radovima. Na slici učenica je glavu naslikala više okruglom te su usta, nos, oči i obrve simetričnije naslikani nego na crtežu, također učenica je na slici naslikala i udubljenje iznad usnice što na crtežu nije vidljivo kao i izostanak obrva. Na oba rada uočavamo da učenica nije prikazala vrat već je glavu spojila sa trupom. Promatrajući radove vidimo da nije ostvarila sličnost između radova i promatrane fotografije. Prvenstveno boja majice na oba rada ne odgovara boji majice na fotografiji, učenica je na crtežu oči obojla zelenom bojom, na slici smeđom, dok u stvarnosti ima smeđe oči i tamno smeđu kosu koja je na crtežu prikazana puno svjetlija. Učenica je također svoju kosu prikazala kraćom nego li je ona na fotografiji. Također oblik lica na oba rada nema velike sličnosti sa oblikom lica na fotografiji. Prilikom stvaranja radova učenica je često promatrala fotografiju, ali nije ostvarila sličnost između radova i fotografije.

Fotografija 14

Crtež 14

Slika 14

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Iako je na oba rada naslikao/nacrtao detalje lica vidljive na fotografiji (mladeži, obrve, boja očiju, nos, oblik usta), na slici je učenik lice prikazao više kvadratnim te su uši predimenzionirane za razliku od crteža gdje je oblik glave sličiniji obliku sa fotografije te su uši prikazane prirodnijima. Učenikova slika više djeluje kao kakrikatura. Promatrajući radove vidljivo je da je učenik uspješniji bio u svom crtačkom radu. Na crtežu je ostvario jako sličan izgled kose kao na fotografiji, položaj ušiju i sam način crtanja ušiju djeluje dosta detaljan, također prikaz usana je najdrugačiji dosad. Učenik je nacrtao svoja usta vrlo slično kao na fotografiji, istaknuo je detalje poput mladeža na licu, oblik obrva, pregib kapka, kod očiju je istaknuo crvene točke unutar očiju, uočio je ožiljak na bradi koji je nacrtao na crtežu, također svoju majicu je nacrtao dosta vjerno kao sa fotografije (pokušao je prikazati nabore kapuljače na majici). Na vratu je istaknuo i sjenu brade. Kod slike učenik je također naslikao svoje mladeže, obrve, oblik usana što sličinijim usnama na fotografiji, također je temperom pokušao izvesti i detalje majice. Učenik se uvelike oslanjao na promatranje fotografije prilikom stvaranja oba rada, no crtež je ipak uspješniji nego slika te je i samom učeniku tehnika flomastera bolje odgovarala nego tempera, iako se i u tehnici tempere izvrsno snašao posebno ako gledamo cijelokupan razred.

7.1.2. Radovi trećeg razreda

Fotografija 15

Crtež 15

Slika 15

Promatrajući oba rada primjećujemo velike sličnosti u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenica je na oba rada jednako prikazala kosu (na crtežu je kosa prikazana tamnosmeđim flomasterom, a na slici svjetlijom nijansom smeđe tempere jer nije imala tamniju nijansu. Detalj kose zabačene iza uha prikazan je oba rada, a pronalazimo ga na fotografiji. Oblik lica je jako dobro pogoden s obzirom na fotografiju te je na oba rada jednak. Učenica je za prikaz kože iskoristila tamniji flomaster odnosno nijansu ružičaste z razloga je što je ambalaža flomastera izgledala svijetlo, a sama boja je tamnija. Na slici je učenica miješala boje kako bi dobila odgovarajuću boju kože. Učenica je na oba rada prikazala zelene oči, obrve koje oblikom nalikuju na obrve sa fotografije, trepavice – koje su na slici izražene deblje i tamnije jer nije imala tanji kist. Prikaz nosa jednak je na oba rada te je vrlo sličan nosu sa fotografije. Isto možemo reći i za usta koja su jednako prikazna na oba rada, jedino su na radovima malo deblje prikazna nego li su na fotografiji. Učenica je na oba rada jasno prikazala vrat, koji je na crtežu obojen, a na slici nije. Prikazala je i ovratnikmajice te je jednako prikazala majicu na oba rada koja je jednaka majici sa fotografije. Učenica je ovdje na oba rada iskoristila crnu boju kako bi načinila obrisne linije same majice (crni obrub nije vidljiv na fotografiji). Promatrajući oba rada i fotografiju vidljivo je da je učenica vrlo uspješno izradila oba rada jer su oni bez obzira na tehniku jako slični.

Fotografija 16

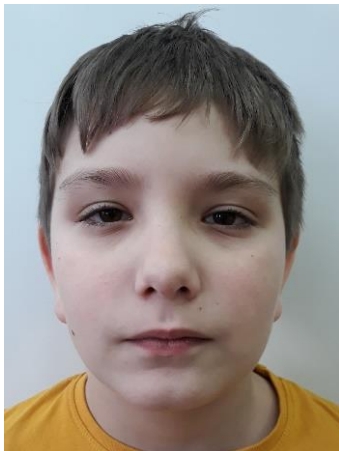

Crtež 16

Slika 16

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Prve razlike uočavamo u veličini glave. Na crtežu je glava centrirana na papiru i prikazana je sitno u odnosu na trup koji je predimenzioniran i razlijeva se prema krajevima papira. Za razliku kod slikarskog izraza gdje je glava veća ali je proporcionalana spram veličine vrata i ramenog pojasa. Također učenik je na crtežu koristio samo konturne crte u boji (crna kosa – crna konturna crta, konture lica nacrtane narančastim flomasterom). Učenik je na crtežu odlučio obojiti kosu i obrve (crni flomaster) te oči (plavi flomaster). Na crtežu je prikazao i detalj mladeža na bradi koji je vidljiv i na fotografiji te se potrudio oko prikaza ušiju kako bi što vjernije dočarao izgled uške. Kada promatramo sliku uočavamo kako je učenik na isti način prikazao glavu ali ovaj puta proporcionalnije. Kosu je obojio smeđom temperom što je u kontrastu s bojom kose na fotografiji. Potrudio se oko izgleda očiju te je crnim linijama pokušao dočarati preklope očnog kapka, također tamnijom nijansom bež boje je naslikao obrise nosa i ušiju te detalje unutar uha. Usne je na oba rada prikazao ružičastom bojom koja ne odgovara u potpunosti boji usana sa fotografije. Kada obratimo pozornost na izgled odjeće vidimo kako je na crtežu majica bijele boje kao na fotografiji dok je na slici obojena crno. Promatrajući oba rada i fotografiju smatram kako je učenik bio uspješiji u crtačkoj tehnici jer na prvi pogled se može prepoznati da je riječ o tome učeniku, te je on u potpunosti ispunio traženi zadatak i vrlo uspješno izradio autoportret.

Fotografija 17

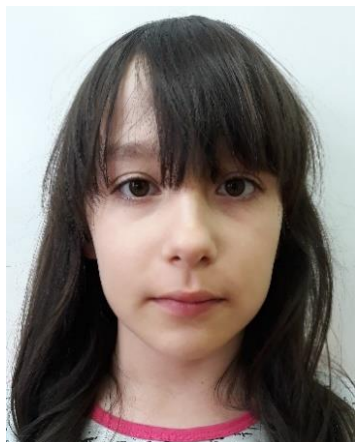

Crtež 17

Slika 17

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Razlike između crteža i slike su najprije vidljive u obliku glave, koji je na slici ovalan, a na crtežu okrugao. Učenik je odlučio da ne želi obojiti površinu na crtežu te je obojio samo kosu, nos i majicu dok je na slici obojio cijelu plohu. Uspješno je ostvario sličnost između radova i fotografije. Razlika između crteža i fotografije je u boji majice, dok su ostali detalji dobro uočeni poput čuperka kose kojeg je učenik prikazao na oba rada, oblik ravnih i gustih obrva, bademast oblik očiju kojeg je pokušao nacrtati/naslikati što sličnije. Boja očiju i kose je jednaka kao i na fotografiji. Također učenik je na crtežu prikazao i madeže koje ima po licu. Sjenu na bradi je na crtežu prikazao obojivši dio brade crnim flomasterom dok je na slici koristio tamniju nijansu boje. Na slici također možemo uočiti i sitne točkice iznad očiju koje predstavljaju trepavice. Usporedivši oba rada sa fotografijom smatram kako je učenik u slikovnom prikazu bio uspješniji jer pri prvom pogledu na rad da se prepoznati da je riječ o tome učeniku.

Fotografija 18

Crtež 18

Slika 18

Promatrajući oba rada primjećujemo značajne razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Razlike uočavamo u obliku glave koji je na crtežu okrugao, a na slici kvadratičast. Učenica je i kosu prikazala drugačije, na crtežu je kosa duža i nalikuje kosi sa fotografije, dok je na slici kosa kraća i ne pokriva prostor iza vrata. Oči na crtežu su prikazane krupnije nego na slici, ali su na oba rada oči smeđe boje kao i na fotografiji. Učenica je na oba rada prikazala trepavice i obrve ali su na slici ti detalji izraženiji. Prikaz nosa se razlikuje u radovima. Na crtežu je nastojala nacrtati nos nalik onome sa fotografije dok je u slikarskom izrazu iskoristila šablonu kuta za prikaz nosa. Usne se također razlikuju na radovima. Na crtežu su usne prikazane usko i nisu obojene dok su na slici prikazane dosta debelo te su obojane neprecizno. Učenica je na oba rada jednako prikazala svoju odjeću koja izgleda jednako na fotografiji. Na oba rada je prikazala detalj razdvojenih šiški kojeg vidimo na fotografiji. Učenica je uspješnija bila u crtačkoj tehnici nego u slikarskoj. Na njezinom crtežu ima više detalja koji se poklapaju sa fotografijom te na prvi pogled vidimo sličnost između crteža i fotografije.

Fotografija 19

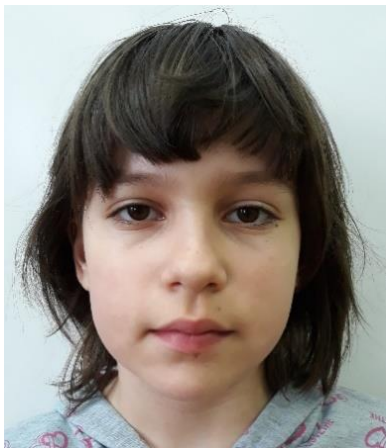

Crtež 19

Slika 19

Promatrajući oba rada primjećujemo djelomičnu sličnost u crtačkom i kolorističkom pristupu. Kada promatramo oba rada vidimo da je učenica proporcionalno nacrtala/naslikala glavu na oba rada. Kosu je također jednako prikazala, jednake dužine i izgleda. Razlika u kosi je u boji kose, koja je na crtežu tamnosmeđa, a na slici svjetlija zbog manjka tamnije tempere. Učenica je u prikazu očiju i naočala nastojala biti sustavna. Na crtežu primjećujemo da je okvir naočala prikazan deblje nego na slici. Učenica je na oba rada istaknula obrve, trepavice (koje su na slici izraženije zbog crne boje), nos koji je na crtežu izražen jasnije nego na slici. Na slici vidimo dvije neravne linije koje trebaju prikazati konturu nosa. Učenica je na jednak način prikazala usta na oba rada, jedino što su na slici usta malo duža te nalikuju na blagi smješek kojeg nema na crtežu ni na fotografiji. Učenica je ostvarila djelomičnu sličnost između promatrane fotografije i radova. Razliku vidimo u prikazu kose koji je jednak na oba rada no nije u potpunosti jednak kao na fotografiji. Gornji dio tijela na oba rada prikazan je jako usko (poput jako uskih ramena) pretpostavljam da je tako zbog prikaza na fotografiji (mislim kako učenica nije shvatila da ramena trebaju ići do ruba papira nego ih je nacrtala/naslikala usko kako izgledaju na fotografiji).

Fotografija 20

Crtež 20

Slika 20

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenica je ostvarila sličnost između dva rada u vidu izgleda lica i kose. Dakle obrve, nos, oči, usne izgledaju podjednako na oba rada. Na slici je učenica obrisne crte nacrtala sivim flomasterom dok je na slici koristila crnu temperu ali samo za obrub usana, nosa i očiju. Razlika između radova je u prikazu majice učenice koja je na crtežu nacrtana poput majice na fotografiji dok je na crtežu naslikana kao crna majica. Na crtežu vidimo više detalja poput mladeža na licu i detalja na odjeći (srca po majici) iako ti detalji nisu u potpunosti vidljivi na fotografiji. Promatrajući oba rada i fotografiju ne nailazimo na velike sličnosti osim u odabiru boja za prikaz kose i očiju.

Fotografija 21

Crtež 21

Slika 21

Promatrajući oba rada primjećujemo sličnosti, ali i razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Na sličan način je nacrtao/naslikao oči, nos i usta. Na crtežu primjećujemo kako je učenik obojio samo vrat dok je odlučio da lice ne želi obojiti. Također primjećujemo razlike u odabiru boje za kosu, koja je na crtežu sive boje, a na slici žute. Razlika je vidljiva i u prikazu majice koja drugačije izgleda na oba rada. Učenik je na slici naslikao trepavice kojih nema na crtežu, dok je na crtežu nacrtao obrve kojih nema na slici. U prikazu usta na slici učenik je iskoristio šablonu gdje izgleda kao da se osmjehuje što ne vidimo na fotografiji. Učenik nije ostvario velike sličnosti između radova i promatrane fotografije. Potrudio se oko prikaza majice na slici te je pokušao dočarati uzorak na majici sa fotografije dok gledano po odabiru boje, majica sa crteža više sliči majici sa fotografije. Učenik je prikazao boju očiju na oba rada onakvom kakva je na fotografiji. Prikaz kose također ne sliči previše izgledu kose na fotografiji. Nakon promotrena oba rada učenik je uspješniji bio u crtačkoj tehnici. I sam je priznao kako mu je tehnika flomaster draža i jednostavnija.

Fotografija 22

Crtež 22

Slika 22

Promatrajući oba rada primjećujemo sličnost u crtačkom i kolorističkom pristupu. Sličnost je vidljiva i prikazu kose na oba rada, osim šiški koje su na slici naslikane desno, a na fotografiji su lijevo. Također učenica je na oba rada prikazala svoje obrve smeđom bojom, svoje smeđe oči i trepavice, koje su na slici izraženije jer ih je slikala debljim kistom zbog manjka tanjeg kista. Vidimo kako je nos na oba rada jednako prikazan sa srololikim rubom. Usta su na crtežu nacrtana slično onima sa fotografije dok su na slici naslikana jednim potezom kista te djeluju kao osmijeh. Kada promatramo odjeću vidimo da je jednako prikazana na oba rada te je jednaka odjeći sa fotografije. Primjećujemo kako učenica na crtežu nije obojila samo lice dok je na slici obojila cijelu plohu. Nakon što je obojila vrat, upitana je hoće li obojiti lice na što je odgovorila da neće jer ne želi. Smatram kako su oba rada uspješna, no ipak se učenica bolje snašla u crtačkoj tehnici jer je crtež sličniji promatranoj fotografiji nego slika.

Fotografija 23

Crtež 23

Slika 23

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Razlika je vidljiva u prikazu oblika glave, na crtežu je glava nacrtana izduženo dok je na slici donji dio lica uzak, gornji širi. Na crtežu su obrve, oči i nos nacrtani dalje od usta, te je učenik na bradi istaknuo mladež. Uši su na crtežu nacrtane disproporcionalno dok su na slici nejasno naslikane. Učenik je kosu na crtežu nacrtao vrlo slično kao što je na fotografiji dok je na slici drugačije naslikana ali nije previše različita od fotografije. Prikaz nosa na oba rada je drugačiji, na slici je prikazan kao slovo L dok se na crtežu učenik potrudio što sličnije nacrtati nos, čak je pomoću krugova dočarao nosnice. S obzirom kako je ovo učenik koji nastavu prati po prilagođenome programu te ima problema pri shvaćanju i svladavanju određenih nastavnih zadataka, smatram kako su njegova oba rada uspješna. Također tijekom rada s njime primjetla sam kako mu je Likovna kultura jedan od predmeta u kojem se njegove ograničenosti gube i predmet u kojem je jako uspješan te mu se veseli.

Fotografija 24

Crtež 24

Slika 24

Promatrajući oba rada primjećujemo sličnosti u crtačkom i kolorističkom pristupu. Na crtežu je učenica odlučila da ne želi obojiti lice te je obojila samo vrat i nos. Sličnosti između radova je vidljiva u prikazu kose (izgledu i boji), obliku i boji očiju te nosa. Učenica je na vrlo sličan način prikazala svoju majicu na oba rada koja je vrlo slična majici na fotografiji. Na oba rada uočavamo obrve (u boji kose) i trepavice (na slici ih je slikala tankim kistom). Prikaz usana na radovima se razlikuje. Usta na crtežu su nacrtana šablonski ali ih je nacrtala tankima kakva su i na fotografiji, dok je na slici usta naslikala jednim potezom kista kao tanku crtu koja podsjeća na osmijeh (nema ga na fotografiji). Smatram kako je učenica uspješno izradila oba rada jer su radovi međusobno vrlo slični, skoro jednaki te sadrže detalje vidljive na fotografiji.

Fotografija 25

Crtež 25

Slika 25

Promatrajući oba rada primjećujemo djelomičnu sličnost u crtačkom i kolorističkom pristupu. Slično je nacrtao/naslikao oblik glave na oba rada i izgled vrata te ramena. Na oba rada boja kose i očiju je ista, ali prikaz očiju nije jednak. Na crtežu je učenik nacrtao oči sa zjenicama dok je na slici naslikao dva crna kruga koja trebaju predstavljati oči. Prikaz usta nije jednak (na slici su usta u osmijehu dok su na crtežu ravna i vrlo sitno nacrtana). Učenik je na crtežu obojio vrat i nos dok je lice odlučio ostaviti nebojeno, za razliku od slike gdje je obojio cijelu plohu. Učenik je sličnost postigao u prikazu odjeće na oba rada koja je jednaka odjeći na fotografiji. Promotrivši oba rada i fotografiju smatram kako je crtež uspješniji nego slika jer je prikaz realističniji i više slični prikazu na fotografiji. Učeniku je bio izazov koristiti tempere za prikaz autoportreta te je sam rekao kako su mu flomasteri draži.

Fotografija 26

Crtež 26

Slika 26

Promatrajući oba rada primjećujemo velike sličnosti u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenica je gotovo na jednak način prikazala oblik glave i kose na oba rada. Boja kose na oba rada je jednaka (svijetlosmeđa). U prikazu kože učenica je na crtežu iskoristila pretaman ružičast flomaster čija ambalaža je prikazivala vrlo svijetlu nijansu ružičaste, no na slici je miješanjem boja dobila lijepu boju kože. Na oba rada je prikazala obrve, oči, nos i usta i to vrlo slično. Na slici je za obrubne linije koristila crnu temperu, na crtežu crni flomaster. Također izgled odjeće na oba rada je jednak te je isti kao i na fotografiji. Međutim kada radove usporedimo sa fotografijom primjećujemo određene razlike. Učenica je svoju kosu na oba rada prikazala svijetlosmeđom i vrlo kratkom te nije ispunila prostor iza vrata, dok na fotografiji vidimo da je njezina kosa tamnosmeđa, skoro crna i duga. Sljedeća razlika je boja očiju koja je na crtežu smeđa kao i na fotografiji, dok je na slici svoje oči obojila crnom bojom. Promotrivši oba rada i fotografiju teško je reći koji je od ova dva rada uspješniji s obzirom da su međusobno vrlo slični.

Fotografija 27

Crtež 27

Slika 27

Promatrajući oba rada primjećujemo sličnosti u crtačkom i kolorističkom pristupu. Radovi su slični u pogledu izgleda i boje kose iako je na crtežu jasnije prikazala svoju valovitu kosu. Na oba rada primjećujemo kosu zataknutu za uho što je vidljivo na fotografiji. Učenica je vrlo slično prikazala oči te ih je obojila plavom bojom, kakve su i na fotografiji. Na slici je učenica neobično naslikala nos koji na crtežu više nalikuje nosu dok je na crtežu nos prikazan kao dvije crne linije (obris nosa). Također na crtežu možemo primijetiti naušnicu koja je i na fotografiji, ali je na slici nema. Učenica je na crtežu prikazala kružić na bradi koji predstavlja rupicu na bradi vidljivu na fotografiji, dok isti detalj nije prikazala na slici. Učenica je na oba rada oblik glave podjednako prikazala kao i izgled čela. Na crtežu primjećujemo da je učenica ostala dosljedna u promatranju fotografije te je roba jednakog izgleda na crtežu i fotografiji dok je na slici majica obojena crnom bojom. Usporedivši oba rada sa fotografijom smatram kako je učenica uspješnija bila u crtačkom izrazu jer pri prvom pogledu na rad vidi se sličnost sa fotografijom te je na crtežu prikazala veći broj detalja nego na slici.

Fotografija 28

Crtež 28

Slika 28

Promatrajući oba rada primjećujemo razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu. Učenica je na crtežu lice prikazala ovalnim dok je na slici lice prikazano okruglim. Razlike vidimo i u prikazu kose, na crtežu kosa djeluje vrlo kratko i valovito dok na slici kosa djeluje kraće i ravno poput bob frizure, ali je jednake boje na oba rada. Na crtežu je prikazala obrve, trepavice i smeđe oči, nos i usne koje su vrlo tanko nacrtane i crveno obojene. Na slici vidimo također obrve i oči koje su smeđe boje te nos koji je naslikan šablonski kao slovo b. Usta su na slici nešto veća i također obojena crvenom bojom. Učenica je na oba rada obojila lice i vrat, no razliku je napravila u prikazu odjeće. Na crtežu je nacrtala bijelu majicu sa crnim detaljima na ramenima, dok je na slici majica crna sa sivim ovratnikom. Ni jedan ni drugi rad ne prikazuju odjeću kao na fotografiji. Promotrivši oba rada i fotografiju vidljivo je da se učenica oslanjala na zamišljanje te je subjektivno prikazala sebe umjesto promatranja fotografije.

8. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti u kojoj mjeri su učenici u razrednoj nastavi sposobni prikazati autoportret te na koji način dob učenika utječe na karakter prikaza autoportreta, te hoće li učenici biti uspješniji u prikazu autoportreta s obzirom na likovnu tehniku.

Na pitanje hoće li postojati razlika u uspješnosti ostvarenja autoportreta s obzirom na dob učenika dobili smo potvrđan odgovor. Provedbom analize uočili smo da dob ipak utječe na uspješnost ostvarenja autoportreta, ali ne u očekivanoj mjeri. Većina učenika prvog razreda je uspješno ispunila traženi zadatak (crtež 3, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 14 te slike 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14) dok ostali nisu toliko uspješni bili (crtež 1, 2, 6, 9, 10, 13 te slika 1, 2, 9, 10, 12, 13). Kod učenika prvog razreda nailazilo se na predimenzioniranost pojedinih dijelova tijela (crtež 1, 2, 3, 6, 9, 10 te slika 2, 3, 9, 10, 12, 13) te prikaz trupa (crtež 1, 2, 4, 8 te slika 2, 4, 8). U trećem razredu dob nije toliko utjecala na uspješnost izrade autoportreta jer su učenici otprije bili upoznati sa autoportretom te su bolje usvojili smjernice kako trebaju izraditi autoportret stoga su svi bili uspješni. Učenici trećeg razreda nisu imali problem sa predimenzioniranjem pojedinih dijelova tijela te su crtali/slikali samo glavu i dio ramena što ukazuje kako imaju razvijeniji osjećaj za percepciju od mlađih učenika.

Kada govorimo o drugom istraživačkom pitanju, odnosno hoće li postojati razlika u prikazu autoportreta s obzirom na crtački ili koloristički pristup likovnom izrazu, praktički su svi radovi imali razlike u crtačkom i kolorističkom pristupu poradi neimanja određene boje ili debljine kista te vlastite odluke da nešto na crtežu žele prikazati jednim načinom, a na slici drugim (npr. ne obojiti lice i vrat na crtežu, ali na slici da, prikazati detalje na crtežu ali na slici ne, drugačiji oblik glave, nosa, očiju, izgled kose i sl.)

Također u trećem istraživačkom pitanju zanimalo nas je hoće li učenici koristiti šablone prilikom izrade autoportreta. Učenici prvoga razreda su ih više koristili najčešće u prikazu očiju, usta (osmijeh) i nosa (crtež 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13 te slika 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13), u trećem razredu prisutno je manje (crtež 18 te slika 18, 24, 25).

Na pitanje hoće li učenici uspješno ostvariti određene elemente sličnosti između promatrane fotografije i svog likovnog rada dobili smo sljedeće odgovore; učenici prvoga razreda većinom su bili uspješniji u jednom radu i to najčešće crtačkom te su između crteža i promatrane fotografije imali najviše sličnosti (crtež 4, 8, 12, 14) dok su poneki učenici ostvarili sličnosti između oba rada i fotografije (crtež i slika 3, 5, 7, 11). Kod učenika trećeg razreda nailazimo na istu situaciju. Sami učenici su rekli kako im je tehnika flomaster jednostavnija te s njome mogu lakše prikazati razne detalje (crtež 17, 18, 19, 20) dok su drugi učenici ostvarili sličnosti između oba rada i fotografije (crtež i slika 15, 16, 21, 24, 26, 27).

Tijekom provedbe sati dobili smo odgovor na posljednje pitanje; primjećuju li učenici razliku između autoportreta i portreta, odnosno stvaraju li svoj rad na temelju promatrane fotografije ili se oslanjaju na zamišljanje? Prilikom promatranja učenika na nastavnim satima primjetili smo kako su se svi učenici oslanjali na fotografiju, promatrali je, proučavali sitne detalje, međutim analizom radova ipak je vidljivo da se manji učenici lako prebace na zamišljane osobnog izgleda iako je motiv pred njima. Kod starijih učenika smo primjetili da se ograniče samo na ono što vide na fotografije te nastoje prikazati sve detalje koje mogu uočiti.

9. ZAKLJUČAK

Portret kao motiv nije toliko učestao u nastavi Likovne kulture te nažalost zna biti zamijenjen nekim drugim motivom. Učenici od najranije dobi imaju potrebu prikazati svijet oko sebe i ono što je njima najbliže, njihova obitelj i oni sami. Njihov prikaz čovjek počinje linijama zatim prelazi na kružeće linije te polako dolazi do krugova koji za dijete u njegovoj percepciji počinju značiti čovjeka. Tim krugovima djeca postepeno dodaju detalje poput očiju, usta i nosa. Što su stariji uočavaju sve više detalja na sebi kao i na ljudima oko sebe. Djeca imaju odličnu moć zapažanja i viđenja detalja te ih prilikom stvaranja portreta i autoportreta treba poticati i usmjeravati na detalje, ali se ne treba upletati u njihov način viđenja te sugerirati svoja rješenja za likovni problem. U nastavi Likovne kulture autoportret je motiv prema promatranju, te im je time kao motiv bliži, jasniji jer se pred njima nalazi fotografija promatranjem koje nastaje njihov rad, za razliku od ostalih motiva koje često susrećemo i najčešće su to motivi iz dječje mašte temeljeni na zamišljanju.

Nakon ovog istraživanja sam jasnije mogla vidjeti i razumjeti dječji prikaz sebe, odnosno autoportret. Istraživačka pitanja su mi pomogla otkriti kako mlađa djeca još nemaju jasnu percepciju proporcija stoga prikazuju dijelove tijela predimenzionirano ili detalje koji su njima bitno većima od ostatka. Stariji učenici već imaju razvijeniji osjećaj proporcije i jasnije oko za detalje te na ozbiljniji način pristupaju zadatku i njegovom ostvarivanju. Učenicima sam smišljeno zadala tehnike flomaster i tempera upravo kako bi njihove likovne sposobnosti ispitala na nižem i više nivou. Svim učenicima bez obzira na dob više je odgovarala crtačka tehnika flomastera jer se s njome susreću puno češće, prije samog polaska u školu kao i tijekom školovanja. Međutim primijetila sam da bez obzira na izazov koji im je predstavljala likovna tehnika tempera učenici su jednakom motiviranošću pristupili slikanju svog autoportreta, ali s nešto manje izraženim detaljima jer nisu naviknuti temperom izražavati detalje lica kao što su naviknuti to isto činiti flomasterom. Učenici trećeg razreda podjednako su bili uspješni u prikazu oba rada bez obzira na tehniku, dok su učenici prvoga razreda imali poteškoća u odabiru boja i kistova te načinu prikaza.

Smatram kako je potrebno u školama uvoditi portret i autoportret kao motiv za sve likovne tehnike, jer on učenicima omogućava sa psihološke strane spoznavanje sebe sama, dok sa likovne strane omogućava učenicima razvijanje detaljnog vida, svladavanje likovnih tehnika te unaprjeđenje djetetovog likovnog izraza. Svakako je potrebno učenike uputiti u

način kako trebaju izvršiti svoj zadatak i na što trebaju obraćati pažnju, ali se ne smije utjecati i mijenjati njihovo viđenje i njihov likovni izraz. Valja naglasiti kako prilikom analize radova treba biti pažljiv i oprezan kako bi se izbjegla dječja ruganja drugim radovima, izgledu učenika ili načinu likovnoga izražavanja. Stoga učiteljice prije same provedbe rada trebaju naglasiti kako smo svi jedinke za sebe, te svi donosimo ljepotu na svoj jedinstven način.

10. LITERATURA

Belamarić, D. (1987). *DIJETE I OBLIK : Likovni jezik predškolske djece*, knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatre. Zagreb: Školska knjiga.

Bošnjak, V., Brekalo, Z., Kosec, M., Kovačić, T., Matijević-Medvešek, M. i Novoselac, A. (2009). *Uvod u likovne tehnike*. Zagreb: Profil.

Brešan, D. (2008). *Dječja likovna kreativnost od prve do desete godine života*. Osijek: Profil Klett.

Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996). *Vizualno likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa.

Herceg, L. i kolege Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa.

Huzjak, M. (2008). *Učimo gledati 1-4 : Priručnik likovne kulture za nastavnike razredne nastave*. Zagreb: Školska knjiga.

Jakubin, M. (1990). *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike: priručnik za likovnu kulturu*. Zagreb: Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Peić, M. (1979). *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga.

Petrač, L. (2015). *DIJETE I LIKOVNO UMJETNIČKO DJELO: Metodički pristupi likovno-umjetničkom djelu s djecom vrtićke i školske dobi*. Zagreb: Alfa.

Ružić, B. (1959). *Djeca Crtaju : Priručnik za učitelje, nastavnike likovnog odgoja i roditelje*. Zagreb: Školska knjiga.